

УДК 631.11:65.012.34

Вишневецька О.М.*доктор економічних наук, професор,
декан обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***Двойнісюк Т.В.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету***Шигида С.В.***магістр обліково-фінансового факультету
Миколаївського національного аграрного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЧНИХ СИСТЕМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF LOGISTICS SYSTEMS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто основні передумови розвитку логістичних систем на сільськогосподарських підприємствах. Окреслено тенденції розвитку з урахуванням потреб у зберіганні, транспортуванні та переробці продукції. Доведено, що логістичні системи є вимогою часу і сприятимуть розвитку підприємств, нарощуванню фінансового потенціалу.

Ключові слова: логістика, транспортування, конкурентоспроможність, сільськогосподарська продукція.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные предпосылки развития логистических систем на сельскохозяйственных предприятиях. Выявлены тенденции развития с учетом потребностей в хранении, транспортировке и переработке продукции. Доказано, что логистические системы являются требованием времени и способствуют развитию предприятий, наращиванию финансового потенциала.

Ключевые слова: логистика, транспортировка, конкурентоспособность, сельскохозяйственная продукция.

ANNOTATION

In the article the basic preconditions of development of logistics systems of agricultural enterprises. Outlined development trends taking into account the need for the storage, transportation and processing of products. It is proved that the logistics system are the requirement of time and contribute to the development of enterprises, increase financial capacity.

Keywords: logistics, transportation, competitiveness, agricultural products.

Постановка проблеми. Розвиток аграрного сектора передбачає реалізацію системного підходу, що ґрунтується на поєднанні можливостей виробництва, розподілу і зберігання окремих видів сільськогосподарської продукції. Саме логістика виступає потужним інструментом підвищення ефективності діяльності, оскільки дозволяє оптимізувати рух сільськогосподарської продукції від виробника до споживача. А від якості та оперативності транспортування продукції залежить її конкурентоспроможність та, відповідно, фінансові результати діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання теоретичного, методичного та практичного характеру щодо логістичної діяльності підприємств розглянуто у роботах зарубіжних дослідників: Б.О. Анікіна

[7], Д.Дж. Бауерсокса, А.М. Гаджинського, М.П. Гордона, Д.Дж. Клосса, В.С. Лукінського, Л.Б. Міротіна, В.І. Сергєєва, Д. Уотерса, Дж.Ф. Шапіро, а також вітчизняних вчених: А.О. Коломицевої, Н.Й. Коніщевої, Є.В. Крикавського [5], В.Г. Кузнєцова, Р.Р.Ларіної, В.Є. Ніколайчука, Ю.В. Пономарьової. Формування загальних механізмів управління господарюючими суб'єктами запропоновано у роботах О.В. Амеліницької [1], А.Г. Гончарука [2], О.А. Єрьоменко-Григоренко [4], А.В. Куценко [6], Г.С. Одинцевої [9], Н.В. Стасюк [11]. Механізми логістичного управління підприємством детально досліджено у роботах Л.В. Фролової [12], які, безумовно, мають науковий і практичний інтерес для підприємств. Однак слід відзначити, що ці механізми спрямовано на вдосконалення діяльності переважно торговельних підприємств, окрім того, особлива увага приділяється логістичному управлінню фінансовими потоками та інформаційному забезпеченню процесів управління. У зв'язку із цим поза увагою залишається виробнича ланка, яка є важливою складовою успіху у сільськогосподарських підприємствах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений огляд теоретичної складової сутності логістики дозволив виявити недостатнє дослідження логістичної діяльності сільськогосподарських підприємств, визначив необхідність уточнення поняття «логістична діяльність», виділення елементів логістичної діяльності, особливостей формування логістичних систем.

Мета статті полягає в узагальненні особливостей формування логістичних систем на сільськогосподарських підприємствах і удосконаленні транспортно-логістичних систем з метою забезпечення поєднання усіх ланок (від виробництва до транспортування продукції).

Виклад основного матеріалу дослідження. За сучасних умов перед керівниками сільськогосподарських підприємств постають все більш

складні завдання. Перш за все виникає потреба досягнення стабільності на усіх етапах – від виробництва до зберігання та транспортування продукції. Виявлено, що значно зростають вимоги споживачів до якості продукції. Це формує об'єктивні передумови розвитку ефективної системи збуту, яка забезпечить швидкий рух продукції від виробника до споживача, актуальним є вдосконалення процесу оптово-роздрібною торгівлі, що дозволяє здійснювати продаж продукції сільського господарства без посередників і вивчати споживчий попит.

Аграрний сектор залишається ваговою основою економіки держави, сільське господарство характеризується позитивною динамікою росту. Протягом 2014 р. сільськогосподарські підприємства зібрали більше 57 млн. т зерна, що є одним з найкращих результатів за роки незалежності, у 2015 р. валовий збір зерна становив більше 60 млн. т [3]. Виявлено, що сучасним агротехнологіям, так само як і сучасній агротехніці, підприємства приділяють значну увагу. Обмеженими залишаються можливості транспортування продукції за рахунок відсутності достатньої кількості автотранспорту.

Від безперебійної та ритмічної роботи транспорту залежить загальна затратність діяльності. На транспортуванні вантажів та вантажно-розвантажувальних роботах у сільськогосподарських підприємствах, доставці продукції рослинництва і тваринництва на переробку і на продаж, обслуговуванні підприємств переробної промисловості використовується близько 40% нафтопродуктів із загальної їх кількості. Кожний четвертий працівник залучається до виконання транспортних робіт. Витрати на перевезення вантажів і виконання вантажно-розвантажувальних робіт становлять 18–22% від загального розміру витрат на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції. З підвищенням рівня інтенсивності сільського господарства питома вага транспортних витрат зростатиме. Тому зменшення транспортних витрат виступає значним резервом зниження собівартості сільськогосподарської продукції [8].

Рис. 1. Складові логістичної системи сільськогосподарських підприємств

Джерело: представлено автором на основі опрацьованих літературних джерел

Прагнення підприємств до зменшення операційних витрат сприяло розвитку логістики, вдосконаленню зв'язків підприємств та територіально-виробничих комплексів на підставі оптимізації логістичних (речовинно-інформаційно-фінансових) потоків. Завданням логістики є організація та управління логістичними потоками, що поєднують сільськогосподарські підприємства партнерами, а також внутрішньологістичними потоками, які забезпечують взаємодію усіх сфер діяльності та функціонування галузі.

Виявлено, що технічні втрати зерна через неефективну систему логістики (перевезення, зберігання) досягають 15% річного врожаю. В цілому втрати сільськогосподарської продукції через недостатньо розвинуту, нескоординовану, неусвідомлену, неефективну логістику сягають до 1/3 річного обсягу продукції (рис. 1).

Логістичний підхід ґрунтується на ідеї наскрізного управління матеріальними потоками, сервісного обслуговування та функціонування складського господарства, що покладено в основу логістичної діяльності. Три функціональні підрозділи логістичної системи (постачання, виробництво, збут) доповнюються підрозділом з переробки продукції. Це доповнення не змінює структури логістичних витрат, яка, як і у класичних логістичних системах, включає витрати на перевезення та витрати на запаси. Логістичний підхід вимагає розглядати їх у сукупності на предмет інтегрованої оптимізації логістичної системи. Доцільність такого підходу демонструють агрокомпанії: ТОВСП «Нібулон», ТОВ «Cargill» та ТОВ «Syngenta», кожна з яких має свою систему корпоративної логістики з відповідними відділами.

Логістика включає принципи та методи, які дають змогу планувати, контролювати й управляти операціями, що виникають у процесі транспортування сільськогосподарської продукції до споживача відповідно до вимог [7].

З метою забезпечення основних завдань сільськогосподарських підприємств (безперервне виробництво, постачання якісних і безпечних продуктів) все більш виникає необхідність у використанні переваг маркетингу, логістики та формуванні логістичних систем. На сьогодні взаємозв'язок логістики та маркетингу являє собою найкращий варіант системи управління. За допомогою логістичних систем забезпечується можливість зниження витрат на транспортування, складування та скорочення часу на доставку сільськогосподарської продукції від виробника до споживача. Однак проблема полягає у тому, що впровадження логістичних систем на сільськогосподарських підприємствах знаходиться на початковому етапі. Справа у тому, що керівникам підприємств дуже складно зорієнтуватись в

існуючих концепціях логістики та обрати для себе оптимальну.

Виявлено, що логістика з позицій бізнесу є інтегральним інструментом менеджменту, який сприяє досягненню стратегічних, тактичних або оперативних цілей організації бізнесу за рахунок ефективного, з точки зору зниження загальних затрат і задоволення вимог кінцевих споживачів до якості продукції і послуг управління матеріальними і сервісними потоками, а також супутніми потоками інформації і фінансових засобів [12].

Однією з основних функціональних сфер, придатних для застосування інструментарію логістики, є основна операційна діяльність сільськогосподарських підприємств, до якої можна застосовувати інструментарій виробничої (внутрішньовиробничої) логістики з метою оптимізації розмірів сільськогосподарських підприємств.

Застосування логістичного підходу сприяє вирішенню одного з головних завдань – зниженню сукупних витрат у розрахунку на одиницю кінцевого продукту – і являє собою весь обсяг продукції, що створена за певний період часу та надійшла у виробниче споживання.

Виявлено, що застосування науково обґрунтованих методів логістики дозволяє знизити рівень витрат на 20%, товарні запаси – на 30–70%, скоротити час звернення товарів на 20–50% [8].

Саме ефективне логістичне управління є одним із важливих чинників реалізації конкурентного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Теоретико-методологічні і прикладні напрацювання підприємницької логістики активно впроваджуються в операційну та стратегічну діяльність організацій в усіх галузях економіки.

Дедалі відчутнішою стає необхідність у розвитку і впровадженні у практику логістичних інформаційних систем, що дозволили б органічно об'єднати в єдине ціле усі логістичні підсистеми. Це зумовлено тим, що інформація на сучасному рівні розвитку – це самостійний виробничий чинник, потенційні можливості якого відкривають широкі перспективи для зміцнення конкурентоспроможності підприємства. При цьому інформаційна логістична система припускає створення комп'ютерної мережі, баз даних, комунікацій, комплексу заходів щодо прийняття управлінських рішень (табл. 1).

Найчастіше основним критерієм такої ефективності вважають мінімізацію логістичних витрат. Саме тому важливою складовою підвищення економічної ефективності логістичної системи є визначення та реалізація резервів економії або оптимізації витрат ресурсів. Слід зауважити, що підвищення ефективності діяльності передбачає врахування витрат, їх економії та оптимізацію на усіх етапах проходження

Таблиця 1

Напрями економії витрат ресурсів у логістичній системі підприємств

Види потоків	Етапи проходження потоків в логістичному циклі			
	Постачання	Виробництво	Зберігання	Розподіл
Матеріальні потоки	Економія матеріальних витрат за рахунок використання кормів власного виробництва		Економія витрат за рахунок оптимізації складських витрат	
	Економія за рахунок оптимальних закупівель ресурсів	Економія за рахунок скорочення простоїв техніки, удосконалення технологічних процесів		
	Економія витрат за рахунок скорочення витрат ресурсів, зменшення розміру запасів			
Інформаційні потоки	Економія витрат при скороченні часу на опрацювання замовлень:			
	За рахунок своєчасного отримання і надання достовірної інформації постачальників	За рахунок оптимальної організації виробничого процесу	За рахунок зменшення витрат на обслуговування складських процесів	За рахунок скорочення транзакційних витрат
Енергетичні потоки	Економія витрат енергії за рахунок: – раціоналізації використання енергоресурсів на виробництво і реалізацію продукції підприємства; – зменшення прямих витрат енергії; – забезпечення заданих рівнів технологічних характеристик, технологічних процесів; – ефективного використання технічних та складових логістичних систем підприємств; – зменшення енергоємності транспортного процесу			
	Економія витрат за рахунок: – використання збалансованих кормових раціонів по енергії; – оптимізації енергоємності відгодівлі з урахуванням енергоємності основної та побічної продукції		Економія витрат енергії за рахунок стабілізації вихідних енергетичних потоків	
Кадрові потоки	Економія за рахунок: зменшення витрат прибутку через нераціональне використання персоналу; оптимізації витрат на набір, підготовку, розстановку, перепідготовку, професійно-кваліфікаційне зростання кадрів, оплату і стимулювання персоналу			
Фінансові потоки	Економія ресурсів за рахунок: зменшення витрат, пов'язаних із зменшенням запасів; скорочення величини оборотних коштів при прискоренні швидкості руху коштів			

Джерело: наведено автором на основі опрацьованих літературних джерел

матеріального, фінансового, інформаційного, енергетичного і кадрового потоків.

Для покращення функціонування логістичних систем в Україні існує програма «Tasic», яка фінансується Європейським Союзом і передбачає покращення систем логістики. Метою проекту є: збільшення прибутку та покращення соціального та економічного добробуту сільського населення; активізація процесу приватизації, просування сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки. Мета даного проекту включає низку цілей: підвищити доступ виробників сільськогосподарської продукції до нових маркетингових каналів та каналів логістики; розробити нові та оптимізувати вже існуючі канали збуту сільськогосподарської продукції; запроваджувати та розвивати навички з маркетингу та управління ланцюгів постачання та збуту; сприяти підвищенню прозорості ринку та збалансованості інтересів усіх учасників маркетингових каналів; підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств в питаннях постачання, якості та ціни продукції; надавати допомогу у розвитку закупівельних та маркетингових стратегій, спрямованих на задоволення конкретних потреб підприємств; допомогти у підготовці законодавчих та нормативних актів, спрямованих на удосконалення сільськогосподарського маркетингу відповідно до практики та досвіду країн ЄС та міжнародних стандартів [10].

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що логістичні системи сільськогосподарських підприємств мають певні обмеження, а саме: збільшення обсягу товарних потоків в усіх географічних напрямках, при неповному використанні потенціалу транспортних коридорів і можливостей логістичних систем з урахуванням світових інтеграційних тенденцій у сфері логістики; вітчизняний аграрний бізнес працює без урахування світового досвіду у сфері логістики, внаслідок чого відбувається постійне збільшення транспортних складових у собівартості продукції і зниження конкурентоспроможності продукції; не на достатньому рівні приділяється увага створенню логістичної системи товароруку з урахуванням потужностей транспортного комплексу.

З метою забезпечення доступу сільськогосподарських підприємств до маркетингових каналів, а також самостійності процесів оптимізації ринків збуту доцільним буде формування регіональних логістичних систем, що є важливим завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Формування логістичних систем на сільськогосподарських підприємствах

є вимогою часу і сприяє вирішенню важливого питання, яке полягає у скороченні витрат діяльності. Саме тому активізація логістичної функції спонукає до реалізації можливостей не лише виробництва, а і зберігання та транспортування сільськогосподарської продукції. Функціонування логістичної системи можливе за умови отримання необхідного обсягу інформації, потребує вдосконалення система інформаційних потоків. Розвиток логістичних систем на сільськогосподарських підприємствах сприяє нарощуванню фінансового потенціалу та сприятиме подальшому розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амеліницька О.В. Механізми в системі управління виробничо-господарською діяльністю / О.В. Амеліницька // Збірник наукових праць ДонДДУ «Інновації в державному управлінні і місцевому самоврядуванні». Серія «Державне управління». – Донецьк, 2007. – Т. 8. – Вип. 88. – С. 11–18.
2. Гончарук А.Г. Формирование общего механизма управления эффективностью предприятия / А.Г. Гончарук // Экономика промышленности. – 2009. – № 2 (45). – С. 164–175.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/.
4. Єрьоменко-Григоренко О.А. Організаційно-економічний механізм управління господарської діяльності підприємства: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.06.01 / О.А. Єрьоменко-Григоренко; НАН України. Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2000. – 24 с.
5. Криківський Є.В., Чернописька Н.В. Логістичні системи [навч. посіб.] / Є.В. Криківський, Н.В. Чернописька. – Львів: В-во НУ «ЛП», 2009. – 264 с.
6. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства: автореф. дис. ... к. е. н.: спец. 08.00.04 / А.В. Куценко; Полтав. ун-т спож. кооп. – Полтава, 2007. – 20 с.
7. Логистика: [учеб. пособ.] / Б.А. Аникин [и др.]; под ред. Б.А. Аникина, Т.А. Родкиной. – М.: Проспект, 2008. – 408 с.
8. Ніколайчук В.Є. Транспортно-складська логістика / В.Є. Ніколайчук. – М.: Дашков, 2011.
9. Одинцова Г.С. Механизм управления предприятием: понятие и содержание / Г.С. Одинцова // Экономика развития. – Харків: ХНЕУ, 2005. – № 4 (36). – С. 48–50.
10. Покращання систем логістики та маркетингу для МСП в сільському господарстві [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://bdmta.org.ua/ta/files/200909111520560.PR03_ukr_final.pdf.
11. Стасюк Н.В. Экономический механизм управления товарооборотом в условиях трансформации розничной торговли / Н.В. Стасюк // Торговля і ринок України. Проблеми торгівлі та громадського харчування: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – Вип. 19. – Т. 3. – С. 229–235.
12. Фролова Л.В. Механізми логістичного управління торговельним підприємством: [монографія] / Л.В. Фролова. – Донецьк: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – 322 с.